

на на порозі XXI століття: уроки реформ та стратегія розвитку. – К.: НТУУ КПІ, 2001. – 340 с.

7. Волощенко Л.М. Оцінка динамічної стійкості фінансової системи країни і регіону // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2013. – №2 (71). – С. 40–43.

8. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України // Затверджено Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України 29.10.2013 № 1277 [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm

В.А. ПРЕДБОРСЬКИЙ,
д.е.н., професор, Національна академія внутрішніх справ,
А.Г. ЗЮНЬКІН,
к.е.н., професор, Національна академія внутрішніх справ

Посилення конкурентоспроможності національної економіки як стратегія детінізації

У статті розглядаються конкурентно-ринкові засади розвитку як системна стратегічна передумова модернізації (реформування), детінізації вітчизняної економіки.

Ключові слова: паразитарна елітна економіка, монополія на експлуатацію адміністративного ресурсу, фактори деформування конкурентно-ринкових механізмів.

В.А. ПРЕДБОРСКИЙ,
д.э.н., профессор, Национальная академия внутренних дел,
А.Г. ЗЮНЬКИН,
к.э.н., профессор, Национальная академия внутренних дел

Усиление конкурентоспособности национальной экономики как стратегия детенизации

В статье рассматриваются конкурентно-рыночные основы развития как системная стратегическая предпосылка модернизации (реформирования), детенизации отечественной экономики.

Ключевые слова: паразитарная элитная экономика, монополия на эксплуатацию административного ресурса, факторы деформирования конкурентно-рыночных механизмов.

V. PREDBORSKIJ,
doctor of economics, professor, National Academy of Internal Affairs,
A. ZYUNKIN,
PhD, professor, National Academy of Internal Affairs

Strengthening the competitiveness of the national economy as a strategy deshadowing

The article considers the competitive market system as a basis of the strategic premise of modernization (reform), deshadowing domestic economy.

Keywords: parasitic elite economics, a monopoly on the operation of administrative resources, factors of deformation competitive market mechanisms.

Постановка проблеми. Масштабна тінізація соціально-економічних процесів обумовлена системною монополізацією економічних процесів, а також наявністю монополії на адміністративний ресурс влади. У зв'язку з цим проведення глибоких системних соціально-економічних реформ висувають в якості стрижневих основ розвитку конкурентно-ринкових механізмів як альтернативи тіньовим, нетранспарентним процесам економічного панування та влади.

Необхідність застосування ефективних механізмів протидії тіньовій економіці знайшла відображення у ряді важливих законодавчих, нормативно-правових актах держави, таких як: проекти сучасного законодавства щодо протидії корупції, Закони України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні на 2014–2017 роки» (2014), «Про засади запобігання і протидії корупції» (2011), Указ Президента України «Про невідкладні додаткові заходи щодо посилення боротьби з організованою злочинністю і корупцією» (2003, №84/2003), проект Державної програми детінізації економіки, Указ Президента України «Про першочергові за-

ходи щодо детінізації економіки та протидії корупції» (2005, №1615/2005), постанови Кабінету Міністрів України з питань відстеження процесів тінізації економіки та розроблення рекомендацій щодо обмеження її зростання, цілий ряд відомчих актів тощо.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. До вітчизняних досліджень з тіньової економіки відносяться праці В.Д. Базилевича, А.В. Базилюка, О.І. Барановського, В.М. Бородюка, Г.С. Буряка, З.С. Варналія, А.С. Гальчинського, Я.Я. Дьяченка, С.О. Коваленка, І.І. Мазур, В.О. Мандибури, О.В. Турчинова та ін. Значний внесок у розробку адміністративно-правових і кримінально-правових аспектів протидії корупції зробили вітчизняні вчені-юристи. У той же час у зв'язку з недостатнім системним вивченням явища тіньової економіки як органічної ланки дисфункційного розвитку державного управління, масштабних обсягів її поширення в умовах глобальної кризи, особливості прояву окремих сегментів тіньової економіки, дисфункційний вплив у вітчизняних умовах потребують подальшого спеціального вивчення.

Метою статті є дослідження конкурентно-ринкових засад системного оновлення соціально-економічних процесів у вітчизняному суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Серед найважливіших пріоритетів стратегії сучасного реформування економіки, її детінізації є посилення конкурентно-ринкових засад розвитку, деолігархізація економічного та політичного життя. Для інституційної системи господарювання конкурентно-ринковий механізм є засобом синергетичного підсилення, інформаційного збагачення, негантропійного піднесення, а отже, і детінізаційного, транспарентного функціонування. Монополізм, навпаки, як стан інституційних механізмів є цілеспрямованим послабленням, обмеженням інформаційних можливостей суб'єктів господарювання, результатом пригнічення ефективного інституційного впливу, перш за все державного регулювання та контролю, на господарювання через паразитарне зрощування державного апарату з бізнес-структурами (криміналітетом) [1, 19–22].

Найважливішими стратегічно негативними факторами обмеження конкурентоспроможності національної економіки, що склалося за передреволюційні часи, є синергетично діючі зовнішні та внутрішні фактори, які обумовлюють триваючу кризу державного управління та існування її об'єктивної форми – тіньової економіки, особливої форми останньої – паразитарної елітної економіки [2, с. 134–150].

Змістом центральної категорії тіньової економіки – сучасної елітної економіки України, що набула паразитарного характеру, – є відносини господарювання для обмеженого кола осіб, забезпечених олігархічними, політичними відносинами, корупційними та родинними зв'язками з вищими щаблями адміністративної та судової влади, правоохоронних органів, відсутністю економічної, політичної конкуренції у поєднанні з необмеженим доступом до національних ресурсів країни. Форма існування елітного сектора органічно набуває ознак організованих форм девіаційної діяльності, у тому числі злочинної – альтернативних тіньових центрів влади, разом із тіньовим силовим забезпеченням. Елітна економіка – це закрыта сфера народного господарства, що монополізована олігархічними структурами, які мають на меті отримання надвисоких доходів за допомогою використання значною мірою спекулятивного фінансового капіталу [3, с. 10]. Існуюча як пануюча тіньова структура, елітна економіка утворює відповідно до своїх потреб і тіньову політичну, соціально-економічну інфраструктуру, що зумовлює тіньовий режим функціонування рядових суб'єктів господарювання.

Сучасна фінансова, економічна криза активно виконує функцію щодо посилення перерозподілу власності та влади на користь суб'єктів паразитарного елітного сектора [4, с. 62–65].

Головним видом монополії, яка є системоутворюючим атрибутом для функціонування паразитарного елітного сектора, виступає монополія на експлуатацію адміністративного ресурсу органів державної влади на свою користь. В цих умовах корупція набуває системного характеру, стає невідмінним атрибутом адміністративної системи, іманентним способом її регуляції. У зв'язку з цим найбільш небезпечними категоріями корупційних діянь в Україні є протиправно отримані переваги не у формі матеріальних благ (це вторинний контур результатів корупційного зв'язку), фінансових

засобів чи послуг, а перш за все переваги, отримані за рахунок корупційних діянь у системі влади, – політичні, економічні, адміністративні, бюджетні податкові тощо.

Існування елітної економіки за межами впливу, регулювання та контролю державної влади, замість цього зрощення її з владою, виведення з-під контролю суспільства перетворює її на наймогутнішу частину сучасної тіньової діяльності – на основний двигун, каталізатор пригнічення конкурентно-ринкових засад розвитку, поширення тінізації економічного життя через перекладання фіскального тягаря на плечі ординарної економіки. Поява елітного сектора як головного тінізатора економіки ділить тіньовий економічний простір на три основні частини – тіньовий елітний сектор; тіньовий ординарний (сектор середнього та малого бізнесу); тіньовий архаїзований (неформальний) сектор. Питома вага останнього серед мікро- і малих вітчизняних підприємств у даний час становить близько 70% виробництва [5, с. 8].

До найважливіших факторів впливу елітної економіки України на деформування конкурентно-ринкових умов господарювання слід віднести:

- зосередження фінансових ресурсів країни в руках олігархічних кіл в елітарних структурах. Основу сучасної олігархії становить фінансова олігархія, яка являє собою союз фінансових і промислових груп; продукування вкрай різкого соціального розшарування в країні – накопичення абсолютно переважаючих обсягів багатства на одному полюсі та широких прошарків бідності – на іншому, руйнування тим самим самих підвалин сучасного ринку – розширення та стимулювання внутрішнього сукупного попиту;

- паразитарне елітне поглинання та силове захоплення власності на підставі сфальсифікованих судових рішень – рейдерство. За оцінками експертів інвестиційних компаній, щорічний обсяг угод щодо злиття/поглинання в Україні становить близько \$3 млрд. Дві третини поглинань мають характер рейдерських захоплень. За даними УСПП, у країні діє щонайменше 40–50 рейдерських команд, а результативність рейдерських захоплень сягає майже 90% [6];

- масштабний прихід іноземного капіталу в банківський сектор України як формування специфічної елітної структури означає втрату вітчизняним капіталом не лише важливих вихідних позицій у цій системовизначальній сфері. Він обумовлює прискорене захоплення вирішальних позицій домінування цим капіталом і на майбутнє. Так, Україна стала одним із лідерів за обсягами вкладання коштів від Європейського банку реконструкції і розвитку (ЄБРР). Проблема в тому, що акціонери ЄБРР сьогодні вимагають від банку жорсткого відстоювання інтересів, перш за все дочірніх структур великих європейських брендів, незважаючи на декларації щодо пріоритетності кредитування малого і середнього бізнесу в Україні, насправді у кредитному портфелі ЄБРР ці кредити за підсумками останніх років займали лише близько 1%. У той же час майже половина (47% кредитів) були надані великим елітним, переважно європейським, корпораціям, що працювали в агробізнесі та на обслуговуванні спекулятивних операцій на докризовому ринку нерухомості [7];

- відволікання обмежених ресурсів країни на цілі паразитарного споживання, активізація їх еміграції за кордон, у податкові «схованки», офшорні зони, натомість обмеження та

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

ліквідація інноваційного зростання країни, консервування технологічного відставання; існування провідної функції тінізації – тіньового перерозподілу власності та влади – обумовлює дію потужної тенденції до монополізації використання соціально-економічних ресурсів. Синергетичний ефект від взаємного впливу факторів існування паразитарної елітної економіки і функції тіньового перерозподілу влади та власності призводить до погіршення системних структурно-функціональних можливостей вітчизняної економіки, зокрема суттєвого погіршення її конкурентно-ринкових позицій на ринках;

- лобіювання політичних інтересів та потяг до консервування монопольних позицій на ринку замість забезпечення довгострокової стратегії розвитку бізнесу в умовах вільної конкуренції, що прирікає його на існування в згорнутому вигляді з високим рівнем тінізації;

- існування різко асиметричних умов господарювання для різних суб'єктів, реалізація комплексу заходів щодо підтримки привілейованого становища елітної економіки щодо інших суб'єктів. Нерівномірність оподаткування, звільнення від оподаткування окремих галузей, регіонів чи підприємств, утворення вільних економічних зон, еміграція капіталу за кордон тощо;

- максимальне обмеження конкурентно-ринкового середовища в країні, створення для суб'єктів ординарного підприємницького сектору режиму адміністративного та фіскального тиску, численних заборон та обмежень, виштовхування цього сектору за межі офіційної діяльності;

- трансформація тіньових властивостей елітної економіки у базовий елемент – функціонування суб'єктів підприємницької діяльності, депресивний стан усіх сфер суспільного життя, особливо економіки, структуризація суб'єктів тіньової економічної діяльності, посилення в економіці монополістичних тенденцій;

- розвиток тенденції до підміни офіційних структур влади владою адміністративно-економічних груп, які об'єднують представників держaparату, олігархічних структур, правоохоронних та судових органів;

- подальша тінізація економіки та розвиток корупції, які перетворюють Україну на нове макроекономічне утворення, – розбудова так званої тіньової парадержави, в якій через високий рівень корупції та тінізації державні послуги та суспільні блага розподіляються за квазіринковим принципом. У такому утворенні функціонують корупційні ринки державних послуг та суспільних благ: адміністративно-господарських рішень, державних посад, привілеїв і пільг, державного захисту прав і свобод, державної освіти і науки.

Деолігархізація економіки, зниження рівня паразитарності її елітного сектору виступає як потужний стратегічний фактор посилення національної конкурентоспроможності. Так, великою проблемою для України, як відомо, є подолання її залежності у критичному імпорті енергоносіїв від обмеженого кола постачальників та детнізація діяльності енерготрейдерів як елітних структур сучасної економіки країни. З огляду на це великого значення для неї набуває досвід Японії в забезпеченні високого рівня економічної безпеки цієї сфери завдяки цілеспрямованій політиці промислового планування, що спрямована на деелітизацію тих сфер економіки, які потенційно мають сприятливі умови для отримання такого статусу за рахунок своєї тінізації, перетворення їх на паразитичний елемент всієї індустріальної структури.

Економіка Японії має за своєю суттю, так би мовити, «проточний» характер, тобто імпортуєчи зі всього світу сировину, вона переробляє її у кінцеві продукти, які на основі експортно-орієнтованої стратегії продає також по всьому світу. Залежність від джерел сировини в Японії є найбільш сильною у світі серед промислово розвинутих країн. У зв'язку з цим розробка стратегії ресурсопостачання, зниження ризиків у зовнішньоекономічній сфері має визначне значення. Ця стратегія безпеки ресурсопостачання спирається на два стратегічних підходи до зовнішнього та внутрішнього контурів системи безпеки ресурсопостачання.

Що стосується зовнішнього контуру системи економічної безпеки ресурсопостачання, то держава максимально розширила перелік постачальників і в деяких випадках цілеспрямовано грає на суперечностях між ними, що сприяло й створенню максимально можливої жорсткої конкуренції за цей ринок. Цей принцип доповнюється такими тактичними прийомами державного управління, як накопичення стратегічних резервів, розвиток нових джерел постачання, створення спільних підприємств за кордоном, нарощування наукових досліджень, пов'язаних з проблемами енергозбереження. Наприклад, на пов'язані з розвитком енергозберігаючих технологій проекти йшли до 80% витрат на дослідження і до 70% витрат на розробки [8, с. 116].

Внутрішній контур безпеки енергопостачання прямо пов'язаний з деелітизацією економічних структур, які виконують функцію внутрішніх сировинних трейдерів і намагаються паразитувати на ній засобами монополізації. Політика японської держави активно використовує підхід щодо максимальної підтримки конкурентного середовища в цій сфері для забезпечення безпеки постачання й оптимізації розмірів закупівельних цін на сировину. Політика МЗТП спрямована на протидію вертикальній інтеграції у цій сфері, що обмежує утворення в ній елітних структур, сприяє збереженню для цього високого рівня фрагментації галузей, які виконують функцію сировинних трейдерів. Фірмам, які виступають посередниками у постачанні сировини, було законодавчо заборонено імпортувати її для власних потреб.

Наслідками такої ресурсної політики було виключення утворення елітних структур у первинному секторі економіки, уникнення встановлення в ньому монопольно високих цін на купівлю ресурсів і, навпаки, забезпечення монополії продавця (монополії) для приборкання споживачів у секторах проміжної стадії (див. табл.). Не є випадковим, наприклад, що сталеправильна та нафтохімічна промисловість Японії набули конкурентоспроможності світового рівня та рис ефективних елітних структур, які ґрунтувалися на поєднанні новітніх технологій, оптимальних масштабів виробництва та невисоких цінах на сировину. Це максимально сприяло зниженню витрат на обробку і складання кінцевої продукції та її високій конкурентоспроможності.

Ретельна розробка набору важелів державного впливу на розвиток народногосподарського комплексу (тарифи, контроль за зарубіжними інвестиціями, державні закупівлі, податкова політика, фінансові позики) сприяли зростанню ефективної елітної економіки, стратегічному посиленню її зовнішньої конкурентоспроможності у глобалізованій економіці. На відміну від більшості західних країн японське промислове планування, з одного боку, наполегливо розвиває жорстку,

Промислове планування щодо міжсекторних зв'язків японської економіки

	Первинний	Проміжний	Вторинний
Сектор	Мінерали Паливо	Чавун Сталь Нафтопродукти	Автомобілі Споживчі товари Пластики Фото – та кінообладнання
Об'єкти промислового планування	Транспорт Постачання Інфраструктура	Розвиток технологій Розширення мережі зовнішньоекономічних зв'язків Зниження витрат	Підтримка НДР Маркетингова інформація Тарифи

«залізму» конкуренцію в кожному із секторів економіки, досягаючи на цій основі значного послаблення паразитичних тенденцій та тінізації у механізмах її функціонування, і водночас, з іншого боку, забезпечує організований пакетний перехід, наприклад щодо секторів, що є «заходящими», разом зі зрушеннями в інших секторах, із зони стагнації і кризи на інший більш високий рівень економічного зростання. Важливим елементом японської моделі розвитку таким чином є «контрольована», або «регульована», зовнішня та внутрішня конкуренція – найважливіший фактор підвищення ефективності елітної структури економіки, мінімізації її тіньового потенціалу.

Висновки

Найважливішими стратегічно негативними факторами обмеження конкурентоспроможності національної економіки, що склалося за передреволюційні часи, є синергетично діючі зовнішні та внутрішні фактори, які обумовлюють триваючу кризу державного управління та існування її об'єктивної форми – тіньової економіки, особливої форми останньої – паразитарної елітної економіки.

Існування елітної економіки за межами впливу, регулювання та контролю державної влади, замість цього зрощення її з владою, виведення з-під контролю суспільства перетворює її на наймогутнішу частину сучасної тіньової діяльності – на основний двигун, каталізатор пригнічення конкурентно-ринкових засад розвитку, поширення тінізації економічного життя через перекладання фіскального тягаря на плечі ординарної економіки.

Деолігархізація економіки, зниження рівня паразитарності її елітного сектору виступає як потужний стратегічний фактор посилення національної конкурентоспроможності.

Великою проблемою для України, як відомо, є подолання її залежності у критичному імпорті енергоносіїв від обмежено-

го кола постачальників та детнізація діяльності енерготрейдерів як елітних структур сучасної економіки країни. З огляду на це великого значення для неї набуває досвід Японії у забезпеченні високого рівня економічної безпеки цієї сфери завдяки цілеспрямованій політиці промислового планування, що спрямована на деелітизацію тих сфер економіки, які потенційно мають сприятливі умови для отримання такого статусу за рахунок своєї тінізації, перетворення їх на паразитичний елемент всієї індустріальної структури.

Список використаних джерел

1. Предборський В.А. Інформаційний аспект тінізаційних процесів / В.А. Предборський // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. пр. Наук.-дослід. економ. ін-ту Мін-ва економ. розвитку і торгівлі України. – К., 2012. – Вип. 3. – С. 19–22.
2. Предборський В.А. Теорія тіньової економіки в умовах трансформаційних процесів / В.А. Предборський. – К.: Задруга, 2014. – 400 с.
3. Потемкин А. Элитная экономика / А. Потемкин. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 360 с.
4. Предборський В.А. Кризові процеси сучасної елітної економіки / В.А. Предборський // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. пр. Наук.-дослід. економ. ін-ту Мін-ва економіки України. – К., 2009. – Вип. 5. – С. 62–65.
5. Сігер Ч. Загальний стан та передумови розвитку фінансового ринку в Україні / Ч. Сігер, Х. Паттон. – К.: Financial Markets International, 2000. – 191 с.
6. Паламарчук Г. Особливості рейдерства в Україні та політика його подолання / Паламарчук Г., Венгер Л. // Економіка України. – 2007. – № 10. – С. 38–45.
7. Єременко А. Україна – ЄБПР: хто кого годує? / А. Єременко // Дзеркало тижня. – 2008 (21 травн.).
8. Макмиллан Ч. Японская промышленная система / Ч. Макмиллан; под общ. ред. О. Виханского. – М.: Прогресс, 1988. – 400 с.

Я.М. КАШУБА,
д.е.н., голова Державної служби зайнятості (Центрального апарату)

Політика державної підтримки малого підприємництва

У статті розглядається роль малого підприємництва в економіці, досліджуються причини нестійкості розвитку та проблеми державної підтримки малих підприємств. Надається огляд основних законодавчих актів, які були розроблені і прийняті в Україні щодо державної підтримки розвитку малого підприємництва. Окреслено основні завдання щодо підвищення ефективності створеної системи державної підтримки малого підприємництва.

Ключові слова: мале підприємництво, державна підтримка, нестійкість розвитку малого бізнесу, закон, програмний метод.

Я.М. КАШУБА,
д.э.н., председатель Государственной службы занятости (Центрального апарату)

Политика государственной поддержки малого предпринимательства

В статье рассматривается роль малого предпринимательства в экономике, исследуются причины неустойчивости развития и проблемы государственной поддержки малых предприятий. Приводится обзор основных законодательных актов, разработанных